

*Можаровська К. В.,**кандидат юридичних наук,**доцент кафедри цивільного процесу, начальник юридичного відділу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

МАСОВИЙ ПОЗОВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ: У ПОШУКАХ ОПТИМАЛЬНОЇ ПРОЦЕСУАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ФОРМИ

Анотація. У статті досліджено актуальні питання впровадження інституту масового позову в теорію та практику цивільного процесу України. Правильна та гармонійна адаптація міжнародного досвіду реалізації окремих положень цього інституту є вкрай важливою для вироблення оптимальної вітчизняної правової моделі масового позову – ефективного судового механізму захисту прав і свобод людини та громадянина. Проаналізовано основні проблемні моменти практичного втілення елементів масового позову в цивільне судочинство України та можливі способи законодавчого врегулювання пов'язаних із цим питань. Розглянуто систему механізмів масового позову в контексті теорії єдиної процесуально-правової форми як встановленого нормами цивільного процесуального права порядку, специфічної процедури розгляду й вирішення окремої категорії справ за адресованими суду зверненнями з вимогами про прийняття судового рішення, яке б забезпечувало захист прав і законних інтересів багатьох осіб (невизначеного кола осіб, численної групи осіб, класу, колективу, широкого кола осіб тощо).

Ключові слова: масовий позов, груповий позов, процесуальна співучасть, процесуально-правова форма, адаптація законодавства, процесуальна економія.

Постановка проблеми. Розвиток ринкової економіки, ускладнення її форм і методів, поширення різних зловживань у вітчизняній соціально-економічній сфері [19, с. 98–100], вплив правових систем інших держав у результаті взаємного проникнення правопорядків і світової гармонізації засобів захисту порушених прав, зацікавленість держави у встановленні для постраждалих від однотипних порушень рівних можливостей отримати відповідне відшкодування, домінування політичного популізму в законодавчій діяльності зумовлюють виникнення тенденцій до зростання правових спорів, предметом яких є однорідні права та обов'язки значної кількості осіб. Подібна практика вимагає впровадження якісно нового механізму ефективного розгляду судами великої кількості справ, що характеризуються однотипністю.

При цьому саме рівень реалізації принципів обов'язкового дотримання суддями розумних строків розгляду справ і процесуальної економії вже давно стали мірилами справедливого й ефективного правосуддя в розвинутому суспільстві. У пошуках раціональної процесуальної форми вирішення спорів потрібно прагнути до компромісу між гарантіями окремого безпосереднього судового розгляду кожного конкретного звернення й недопущенням обтяження судів виконанням функцій, які фактично не є здійсненням правосуддя, у яких сам результат судового розгляду не має безпосереднього значення для встановлення істини, яка й так відома.

Так, варто зауважити, що Комітет Міністрів Ради Європи в Рекомендації № R(86)12 державам-членам щодо заходів із по-

передження та зменшення надмірного робочого навантаження в судах (прийнята Комітетом Міністрів Ради Європи 16 вересня 1986 р. на 339-ому засіданні заступників міністрів) відзначив, що зростання кількості справ, які направляються на розгляд судів, може перешкоджати праву кожного на публічний судовий розгляд упродовж розумного строку, закріпленому п. 1 ст. 6 Конвенції. Скорочення будь-якого надмірного навантаження на суди необхідне задля поліпшення якості відправлення правосуддя [13, с. 216].

Голова Верховного Суду України Я. Романюк у своїй науковій розвідці, досліджуючи проблематику ефективних судових процедур, зазначає про надмірно високий рівень робочого навантаження на суддів, від якого вже давно потерпає судова система України. З використаних очільником Верховного Суду України джерел вбачається, що в 2012 р. та 2013 р. середньомісячне навантаження на суддю місцевого загального суду становило 69,3 та 67,2 справ і матеріалів відповідно, а в 2011 р. – 139,6 справ і матеріалів. Високий рівень робочого навантаження на суддів місцевих судів цілком прогнозовано призводить також до надмірного навантаження на суддів апеляційних і касаційних судів [15, с. 36].

Подібний стан справ в Україні серед інших, наведених вище причин, зумовлюється також неефективністю механізмів позасудового врегулювання спорів та об'єктивним виокремленням тих сфер суспільних відносин, де правові конфлікти між суб'єктами спричиняють масові порушення прав чисельних груп населення. До таких порушень варто віднести, наприклад, порушення у сфері охорони навколишнього середовища, соціального забезпечення громадян, захисту прав споживачів, колективної (групової) реалізації майнових прав співвласників, захисту корпоративних прав учасників товариств тощо.

Забезпечити ефективний захист від таких порушень «традиційний» цивільний процес із його принципами індивідуалізації й визначеності осіб уже не в змозі. Неефективні в таких випадках також класичні інститути цивільного процесу: процесуальна співучасть, об'єднання справ, процесуальне представництво.

У контексті порушеної проблеми особливого значення набуває впровадження в правову систему України концепції масового позову як перспективної форми судового захисту прав та інтересів значної кількості осіб.

У рекомендаціях круглого столу «Масовий позов: перспективи в Україні через призму зарубіжного досвіду», організованому Верховним Судом України спільно з Київським національним університетом імені Тараса Шевченка за підтримки Проекту ЄС «Підтримка реформ у сфері юстиції в Україні», міститься твердження про те, що масовий позов є складовою того правового інструментарію, упровадження якого свідчитиме про розвиток правової системи держави загалом, а його використання дасть змогу вирішити низку правових проблем, зокрема таких, як потреба розширення доступу до правосуддя, економія коштів, у тому числі державного бюджету, підвищення правової культури

суспільства, превентивний вплив на поведінку учасників правовідносин із метою попередження неправомірних дій, що можуть призвести до масових порушень прав та інтересів великої кількості осіб, тощо [3, с. 14].

Разом із тим запровадження в судочинстві України концепції масового позову повинно відбуватися в процесі послідовної трансформації міжнародно-правового досвіду з врахуванням специфіки національної правової системи, її традицій, культури та стандартів юридичної техніки. Саме тому необхідно є розробка оптимальної процесуально-правової форми масового позову в цивільному процесі України. Така процесуальна форма повинна стати теоретичною платформою для здійснення фактичних законодавчих змін у цьому напрямі та дати поштовх плідним науковим дискусіям із метою подальшого вдосконалення вітчизняного судівництва.

Стан дослідження. Науковий інтерес до порушеної в цьому дослідженні теми зростає з кожним днем, її актуальність підігрівається плідними науковими дискусіями в авторитетних науково-практичних колах, насамперед серед представників суддівського корпусу. Над обраною тематикою працювали Ю.В. Білоусов [2], Ю.Ю. Трач [18; 19; 20], А.В. Губська [5-9], Т.В. Степаненко [17], Д. Гадомський [4], В.А. Миколаєць [12] та інші. Серед комплексних наукових праць належне треба віддати порівняльно-аналітичній праці російського вченого Г.О. Аболоніна [1]. Окремо треба відмітити наукову статтю Я.М. Романюка [15], у якій послідовно й повно відображено точку зору Голови Верховного Суду України щодо досліджуваної проблематики. Однак варто відзначити недостатню дослідженість конкретних практичних моментів, які з'являються в дискусіях про те, як саме буде впроваджуватися інститут масового позову в національну правову систему. Відсутність достатніх теоретичних розробок такого спрямування є вкрай необхідною хоча б тому, що, незважаючи на очевидну актуальність масового позову в Україні, відповідної законодавчої ініціативи досі проявлено не було. Відсутня також єдина концепція щодо конкретних шляхів вирішення цієї проблеми, що гальмує законодавчий процес та позбавляє його подальшої перспективи.

Метою статті є розробка й аналіз окремих узагальнених елементів оптимальної процесуально-правової форми масового позову в цивільному процесі України на основі аналізу міжнародного досвіду та існуючих теоретичних напрацювань.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

- проаналізувати міжнародний досвід нормативного врегулювання найбільш поширених моделей масового позову;
- визначити основні проблемні моменти, пов'язані з практичним впровадженням інституту масового позову в цивільне судочинство України;
- надати рекомендації щодо оптимальних підходів до законодавчого врегулювання окремих елементів процесуально-правової форми масового позову в Україні;
- дати оцінку найбільш актуальним пропозиціям і рекомендаціям, сформованим вітчизняними правниками щодо порушеного в цій статті питання.

Виклад основного матеріалу. Не претендуючи на глибоке теоретичне дослідження понятійного апарату інституту масового позову, треба наголосити, що автором обрано за основу саме поняття «масовий позов» як правову категорію, що найбільш узагальнено відображає сутність процесуальної форми захисту значної кількості осіб, права та інтереси яких порушуються подібним, спільним чи єдиним юридичним фактом.

У розумінні Г. Аболоніна «масові позови» – узагальнююче поняття, яке включає різні види позовів на захист широкого кола осіб [1, с. 8].

Хоча термін «масовий позов» і критикується науковцями [8, с. 42], вважаємо, що саме остаточно розроблена вітчизняна концепція масового позову повинна визначити теоретичну обґрунтованість того, щоб іменувати відповідну категорію позовів як «масові», «групові», «представницькі», «колективні», «класові», «множинні», «похідні», «на захист невизначеного кола осіб» тощо.

Тут важливо зазначити слушну рекомендацію Я. Романюка про те, що розуміння позову як масового повинно ґрунтуватися на його правовій природі – зверненні до суду одного суб'єкта про постановлення судового рішення, що стосується захисту прав і свобод значної кількості осіб (визначеної чи не визначеної персонально), які безпосередньо участі в судовому процесі не беруть і позбавлені можливості висловлювати власні доводи, проте будуть зобов'язані підкоритися висновкам суду [15, с. 38].

Гнучкість масового позову як типова ознака цього правового інституту спричинила багате різноманіття його правових моделей, які формувалися залежно від специфіки розвитку національних правових систем країн світу.

Досить повно класифікація масових позовів розроблена Г. Аболоніним, якому вдалося проаналізувати основні системоутворюючі чинники та виділити окремі групи позовів за відповідними критеріями [1, с. 8–16]. Як зазначає Ю. Білоусов, у цілому досвід застосування інституту групового позову в зарубіжних країнах вказує на три основні принципово відмінні моделі його застосування. Ними називають приватний, організаційний і публічний групові позови [2, с. 299]. Для приватного групового позову (*private class action*) притаманне те, що будь-яка особа (фізична чи юридична) може подати вказаний позов за умови, що така особа має власну вимогу та є членом групи позивачів. Організаційний груповий позов (*organizational class action*) передбачає те, що позов можуть подати певні організації, не маючи при цьому власних вимог. Якщо законом закріплено право уповноваженого державного органу подавати позов і діяти як позивач, виступаючи в справі від імені певної групи осіб, то мова йде про публічний груповий позов (*public class action*).

Аналіз прикладів законодавчого врегулювання масових позовів у законодавстві зарубіжних держав показує стирання чітких меж між окремими типами таких позовів у процесі уніфікації цього правового інституту, хоча в більшості країн окремі види масових позовів розвинуті по-різному.

Кожна держава обирає ту чи іншу модель масового позову залежно від особливостей власної правової системи та з урахуванням характеру правовідносин, спори в яких потребують вирішення із застосуванням масового позову [15, с. 42].

В Україні потрібно пристосувати цей інститут до власних потреб із врахуванням процесуальних особливостей вітчизняної правової системи. У зв'язку із цим потребує дослідження й оцінювання модель масового позову на предмет її оптимального запровадження та дієвості. Це питання є вкрай важливим із практичної точки зору, оскільки щодо масових позовів виникає низка процесуальних проблем, зокрема питання підсудності, процесуальної дієздатності, підвідомчості справ, представництва, доказування, закриття провадження без винесення рішення, ухвалення судових рішень, їх перегляд і виконання тощо.

Обрана нами правова категорія «процесуально-правова форма» покликана опосередкувати концептуальну модель масового позову як специфічної судової процедури. О. Захарова, визначаючи цивільну процесуальну форму як встановлений нормами цивільного процесуального права порядок розгляду й вирішення цивільної справи, за недотримання якого наступає встановлена

законом відповідальність [10, с. 28], наділяє її такими ознаками, як чітко визначена процесуальним законом регламентація, гарантованість конституційними засадами здійснення правосуддя, фіксування в певному процесуальному документі та забезпечення за її недотримання певними санкціями. Цивільно-процесуальна форма, на думку вченого, передбачає можливість здійснення процесуальних дій у чітко визначеній послідовності, яка або передбачена законом, або постає з логіки розвитку процесу.

Достатньо обґрунтованим можна вважати розуміння процедури судового розгляду масових позовів як окремого виду судового провадження – специфічної системи цивільних процесуальних дій, об'єднаних кінцевою процесуальною метою. Однак на стадії теоретичної дискусії використання категорії «провадження» видається достатньо вузьким, хоча не варто виключати можливості практичного завершення такої дискусії появою в цивільному процесуальному кодексі України окремого розділу чи окремого законодавчого акта під назвою «особливості провадження в справах за масовими позовами».

Відтак для ініціювання провадження за масовими позовами законодавчо повинні бути передбачені правила підсудності таких спорів: функціональної й територіальної.

Питання функціональної підсудності в контексті масових позовів набуває особливого змісту. Складність справи, підвищена соціальна значущість, значний суспільний резонанс, насиченість судових процедур, можливий тиск із боку відповідачів зі значним ресурсом впливу дійсно потребують особливого підходу до формування суддівського корпусу для розгляду таких категорій справ. Одноособовий розгляд масового позову головуючим суддею не відповідатиме цілям повного та всебічного розгляду справи протягом розумного строку. Тому слушною є вироблена на проведеному Верховним Судом України круглому столі пропозиція щодо необхідності з'ясування доцільності запровадження інстанційної підсудності масових позовів (мається на увазі можливість передбачення розгляду справи апеляційними судами як судами першої інстанції) [14].

Навіть технічні можливості апеляційного суду є більш придатними для роботи зі справами підвищеної складності, де виникає необхідність використання мультимедійних засобів, інтернет-ресурсів порівняно з деякими місцевими судами, матеріально-технічна база яких залишає бажати кращого.

Те, чи може вважатися альтернативним виходом із ситуації розгляд подібних позовів у місцевих судах колеґіями в складі трьох суддів, ще треба з'ясувати правникам, однак у необхідності забезпечити колеґіальний розгляд таких справ сумніву не виникає.

Більш складним є питання територіальної підсудності, у контексті чого доцільним було б відштовхуватися від уже відомої цивільному процесу тріади: загальної, альтернативної та виняткової територіальної підсудності.

При цьому правило загальної територіальної підсудності, закріплене ст. 119 Цивільно-процесуальний кодекс України, має всі шанси перейти в цей вид провадження.

Територіальна підсудність масових позовів повинна обов'язково враховувати їх специфіку, тому вважаємо доцільним передбачення максимально широкого переліку категорій справ виняткової підсудності для уникнення можливих непорозумінь і досягнення потрібного ефекту від запровадження інституту масових позовів.

При цьому вважаємо обґрунтованим наділення суду касаційної інстанції спеціальними повноваженнями щодо визначення підсудності в тих справах, які зачіпають інтереси максимально

великої кількості осіб, що дало б змогу оперативно відреагувати на відповідний суспільний виклик.

За проблемою визначення підсудності слідує необхідність розв'язання завдань, пов'язаних з умовами, необхідними для відкриття провадження в справі.

Відтак цей етап провадження в справах за масовими позовами передбачає визначення процесуальної дієздатності позивача, особливостей реалізації процесуальних повноважень за допомогою представництва, порядку подання позову, вимог до форми та змісту позовної заяви.

Щодо таких різновидів масових позовів, як організаційні й публічні, то очевидно, що ініціаторами процесу будуть виступати відповідні повноважні суб'єкти, які в силу своєї компетенції та цілей, визначених законом, статутом, програмою діяльності чи іншими актами, набули права на звернення до суду в інтересах невизначеного (чи визначеного) кола осіб. До таких суб'єктів варто віднести громадські організації, професійні об'єднання, господарські асоціації, омбудсменів, окремі органи державної влади тощо.

Окремо треба закріпити правила подання масових позовів групою приватних осіб, які жодним чином не об'єднані в колеґивні (групові) інститути, тобто між ними відсутній правовий зв'язок, який притаманний першим двом категоріям. Із метою належної реалізації права на подання масового позову треба законодавчо розширити можливості громадян самоорганізовуватися для формування єдиного органу під час виникнення відповідних спорів. Особлива роль у цьому процесі повинна відводитися адвокатам, адвокатським об'єднанням, юридичним фірмам та адвокатурі в цілому. Саме вони як свідомі правозахисники, носії високої правової культури повинні виступати організуючою ланкою для формування відповідних ініціативних груп. Можливість належного оформлення повноважень від окремих індивідів, існування можливості встановлення договірних зобов'язань між кваліфікованим суб'єктом надання правової допомоги, з одного боку, та кожним членом групи чи їх повноважним об'єднанням, з іншого боку, робить інститут масового позову саморегульованим, що є ознакою високої правової культури суспільства.

Рекомендаціями круглого столу, про який йшлося вище, було сформовано пропозицію стосовно процесуального механізму звернення масового позову. Зокрема, було запропоновано передбачити подання такого позову через єдиного позивача – представника групи, якого треба наділити всіма процесуальними правами позивача. Також доцільним є наділення правом на звернення з масовим позовом особи, яка діє в чужих інтересах, громадських об'єднань, органів державної влади, органів прокуратури та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини [14].

Однак досить спірною є пропозиція круглого столу наділити суд за наявності обґрунтованих підстав правом розподілу групи на підгрупи [14].

Особливості цивільної процесуальної правосуб'єктності ініціативних груп, можливості використання інститутів представництва, правової допомоги повинні бути законодавчо врегульовані та не допускати штучного звуження сфери застосування масових позовів.

Ключовим питанням, від якого залежить можливість відкриття провадження за масовим позовом, є визнання поданої до суду матеріально-правової вимоги такою, що потребує розгляду та вирішення в спеціальному порядку. Така вимога до змісту позову має бути встановлена законом.

Так, для прийняття групового позову до провадження, за Федеральними правилами США, позивач зобов'язаний довести, що існують усі необхідні умови для його пред'явлення, а суд перед

тим як розглянути груповий позов, має встановити його відповідність таким умовам [2, с. 302]:

- 1) група є настільки чисельною, що співучасть усіх її членів є неможливою;
- 2) питання права або факту є спільними для групи;
- 3) вимоги та способи захисту представників є типовими вимогами й способами захисту групи;
- 4) представники групи чесно й адекватно захищатимуть інтереси групи.

Після того як суд перевірить відповідність поданого позову таким умовам, суддя встановлює, чи має групове провадження суттєві переваги перед іншими процесуальними формами захисту.

Показовим у цьому аспекті також є досвід Швеції, законодавство якої закріплює перелік чітких критеріїв, за наявності яких позов може розглядатися як груповий.

За словами Я. Романюка, можна виділити певні умови для відкриття провадження в справі за масовим, груповим позовом. Такий позов має ґрунтуватися на спільних питаннях права/факту для членів групи, а обраний спосіб захисту їхніх прав повинен відповідати спільним інтересам. Для цього ініціаторові позову треба подати якщо не персоналізований перелік потенційних позивачів, то принаймні адекватно обґрунтований опис групи осіб (чи ознаки невизначеного кола осіб), на захист інтересів яких спрямовується позов. При цьому має бути очевидним, що здійснення провадження за масовим, груповим позовом надає значні переваги порівняно з іншими формами судового провадження (індивідуальними чи з використанням класичного інституту процесуальної співучасті). Тільки в такому випадку можна говорити про ефективність цього виду провадження [15, с. 43].

Процедура перевірки позову на предмет наявності відповідних умов, які є необхідними для визнання його масовим, є комплексною й має усталене в зарубіжній практиці найменування – «сертифікація позову». Наслідком такої сертифікації може бути, відповідно, відкриття провадження в справі за масовим позовом або відмова у відкритті/залишенні заяви без руху.

Відкривши провадження в справі, суд повинен перейти до підготовчої стадії, яку, на нашу думку, у справах за масовими позовами треба визнати обов'язковою.

Підготовча стадія, окрім того, що повинна забезпечувати встановлення предмета доказування в справі (причому рекомендується наділити суди повноваженнями щодо збору доказів за своєю власною ініціативою), вирішення заяв і клопотань сторін, спрямованих на встановлення фактичних обставин справи шляхом збирання доказів, у тому числі за участю суду у випадках, передбачених законом, повинна бути спрямована на встановлення кола реальних учасників процесу, визначення осіб, інтереси яких зачіпає справа, що перебуває в провадженні, здійснення судових викликів і повідомлень.

Я. Романюк відзначає, що в процесі вирішення питання про згоду потенційних учасників провадження на участь у ньому або про відмову від участі проявляється ще одна особливість провадження за масовими позовами. Розвиваючи думку, очільник Верховного Суду України зауважує: «Це питання чи не найважливіше з огляду на те, що за загальним правилом ухвалене судом рішення за масовим, груповим позовом є обов'язковим для всіх потенційних учасників групи незалежно від того, чи вони особисто брали участь у судових засіданнях і чи задоволені результатом судового розгляду» [15, с. 43].

У зв'язку із цим використовуються два можливі варіанти волевиявлення: «з вибором на користь виходу» зі складу групи (opt out) і «з вибором на користь приєднання до групи» (opt in).

Провадження за груповим позовом за принципом вибору на користь виходу зі складу групи (opt out) припускає, що потенційним учасникам численної групи надається певний термін для заяви про вихід зі складу групи; в іншому випадку рішення, прийняте в справі групи, буде поширюватися на них незалежно від їх бажання. Провадження за груповим позовом за принципом вибору на користь приєднання до групи (opt in) означає, що рішення в справі групи буде поширюватися лише на тих її учасників, які вчасно повідомлять суду про своє приєднання до вимог за груповим позовом [2, с. 303].

Вважаємо оптимальним використовувати метод «opt in» під час вирішення питання про згоду потенційних учасників групи на участь у масовому провадженні в цивільному й господарському процесі і метод «opt out» в адміністративному процесі [14].

Процедура інформування учасників масового позову про відкриття провадження є суттєво ускладненою, тому без засобів масової інформації, мережі Інтернет та інших широких каналів зв'язку не обійтися.

Не позбавлені нюансів також подальші процедури стадії провадження в справах за масовими позовами.

Безпосередність, повнота та всебічність судового розгляду не повинні бути принесені в жертву єдиному максимально короткому строку розгляду справи. При цьому нормами закону повинні бути мінімізовані випадки зловживання сторонами своїми правами, у тому числі щодо способів затягнення розгляду справи.

У літературі наголошується на ефективності спонукання сторін до проведення переговорного процесу з метою мирного врегулювання спору на умовах мирової угоди, яка затверджується судом.

Особливості виконання судового рішення в справах за груповим позовом безпосередньо пов'язані з визнанням можливості пред'явлення групових позовів про присудження. Ю. Білоусов зазначає, що, враховуючи положення ст. 96 Цивільний процесуальний кодекс України, можна зробити висновок про те, що під час захисту невизначеного кола осіб мова може йти про констатацію незаконності дій (бездіяльності) відповідача, а також зобов'язання припинити його протиправну діяльність шляхом заборони вчинення певних дій або покладення обов'язку вчинити певну дію, яка стосуватиметься всієї групи осіб. У цьому випадку виникає питання про преюдиційність рішення суду в справах за груповими позовами. Зазвичай мова йде про те, що рішення суду поширюється на сторони процесу, а за групового провадження такі межі стираються, стають нечіткими [2, с. 304].

У будь-якому випадку необхідно передбачити право особи, яка не була членом групи в провадженні за масовим позовом, проте рішення в справі стосується її прав, звертатися до суду в індивідуальному, проте процесуально спрощеному порядку.

Висновки. Голова Верховного Суду України Я. Романюк наголошує: «Україна не виправдано зволікає з розширенням сфер застосування правил масових позовів, хоча така необхідність яскраво проявляється в останні десятиліття значною кількістю однотипних спорів щодо перерахунку пенсій, допомог та інших видів соціальних спорів, які надходять до судового розгляду у вигляді індивідуальних позовних заяв мільйонів громадян» [15, с. 46].

З таким висновком Я. Романюка важко не погодитися. Разом із тим пристосування міжнародного досвіду нормативного врегулювання інституту масового позову до політико-правових реалій України повинні відбуватися на основі теоретично обґрунтованої, концептуально оформленої моделі вітчизняного інституту масового позову.

Практичне впровадження масових позовів у цивільний процес України зумовлює чимало правових проблем і колізій, які потрібно негайно вирішувати для вироблення оптимальної цивільно-процесуальної форми масового позову, елементи якої будуть гармонійно доповнювати існуючі механізми судового захисту.

Пройшовши випробування численними науково-практичними дискусіями щодо порушеної в цій статті тематики, масовий позов у цивільному процесі України повинен набути відмінних ознак і за допомогою законодавчої ініціативи народних депутатів стати реальністю, а не правовою фікцією.

Література:

- Аболонин, Г.О. Массовые иски / Г.О. Аболонин. – М. : Аболонин, Г.О. Массовые иски / Г.О. Аболонин. – М. : Волтерс Клувер, 2011. – 416 с.
- Білоусов Ю.В. Груповий позов: зарубіжний досвід та перспективи його використання в Україні / Ю.В. Білоусов // Університетські наукові записки: часопис Хмельницького університету управління та права. – 2012. – № 1(41). – С. 295–309.
- Висоцька Г. Позов масового захисту. Україна спробує заощадити час на розгляд однотипних справ / Г. Висоцька [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zib.com.ua/ua/print/116973-ukraina_sprobue_zaoschaditi_chas_na_rozglyad_odnotipnih_spra.html.
- Гадомський Д. Інститут групових (класових) позовів як інструмент захисту порушених або оспорюваних прав / Д. Гадомський // Юридичний журнал. – 2006. – № 10. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2440>.
- Губська А. Груповий та інші представницькі позови: критерії розмежування / А. Губська // Юридичний вісник. Серія «Повітряне і космічне право». – 2014. – № 4. – С. 81–87.
- Губська А. Групові позови в цивільному процесі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / А. Губська. – К. : Нац. акад. прокуратури Укр., 2015. – 20 с.
- Губська А. Груповий позов: теоретико-правові підходи до визначення поняття / А. Губська // Електронне наукове видання «Порівняльно-аналітичне право». – 2014. – № 5. – С. 68–72. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pap.in.ua/5_2014/20.pdf.
- Губська А. Масові чи представницькі позови: конкуренція понять / А. Губська // Юридичний науковий електронний журнал. – 2014. – № 6. – С. 40–43. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.lsej.org.ua/6_2014/10.pdf.
- Губська А. Правова природа представництва у груповому позові / А. Губська // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2014. – № 6. – С. 15–19.
- Захарова О. До питання про цивільну процесуальну форму / О. Захарова // Вісник Академії адвокатури України. – 2009. – № 2(15). – С. 27–30.
- Захист невизначеного кола споживачів в ЄС та Україні. Спільнота споживачів та громадські об'єднання. Вивчення можливостей розбудови інституту групового позову в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.consumerinfo.org.ua/upload/iblock/b62/class_action_eu_ukraine.pdf.
- Миколаєць В. Груповий позов у цивільному процесі України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / В. Миколаєць. – К., 2014. – 20 с.
- Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства. – К., 2015. – 708 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.vkksu.gov.ua/userfiles/doc/perelik-dokumentiv/EU_Standarts_book_web-1.pdf.
- Рекомендації круглого столу «Масовий позов: перспективи в Україні через призму зарубіжного досвіду» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf>.
- Романюк Я. Масовий позов: загальна характеристика, зарубіжний досвід і перспективи впровадження в Україні / Я. Романюк, О. Майстренко Л. // Вісник Верховного Суду України. – 2015. – № 3. – С. 35–47.
- Рябченко Ю. Судовий захист прав споживачів : дис. ... канд. юрид. наук / Ю. Рябченко. – Х., 2008. – 208 с.
- Степаненко Т. Судочинство у справах за позовами про захист прав та інтересів невизначеного кола осіб : дис. ... канд. юрид. наук / Т. Степаненко. – Х., 2008. – 181 с.
- Трач Ю. Деякі аспекти порівняння групового позову та позову на захист невизначеного кола осіб / Ю. Трач // Держава і право. Серія «Юридичні і політичні науки». – 2009. – Вип. 43. – С. 334–339.
- Трач Ю. Передумови формування інституту групового позову в цивільному процесі України / Ю. Трач // Судова апеляція. – 2009. – № 1(14). – С. 98–103.
- Трач Ю. Окремі аспекти доказування в груповому позові / Ю. Трач // Держава і право. – 2010. – № 47. – С. 400–406.

Можаровская К. В. Массовый иск в гражданском процессе Украины: в поисках оптимальной процессуально-правовой формы

Аннотация. В статье исследуются актуальные вопросы внедрения института массового иска в теорию и практику гражданского процесса в Украине. Правильная и гармоничная адаптация международного опыта реализации отдельных положений данного института является крайне важной для выработки оптимальной отечественной правовой модели массового иска – эффективного судебного механизма защиты прав и свобод человека и гражданина. Проанализированы основные проблемные моменты практического воплощения элементов массового иска в гражданском судопроизводстве Украины и возможные способы законодательного урегулирования связанных с этим вопросов. Рассмотрена система механизмов массового иска в контексте теории единой процессуально-правовой формы как установленного нормами гражданского процессуального права порядка, специфической процедуры рассмотрения и разрешения отдельной категории дел по адресованным суду обращениям с требованиями о принятии судебного решения, которое бы обеспечивало защиту прав и законных интересов множества лиц (неопределенного круга лиц, многочисленной группы лиц, класса, коллектива, широкого круга лиц и т. п.).

Ключевые слова: массовый иск, групповой иск, процессуальное соучастие, процессуально-правовая форма, адаптация законодательства, процессуальная экономия.

Mozharovska K. The mass claim to the civil process of Ukraine: in search of a definitive procedural and legal form

Summary. In article topical are investigated such issues as the introduction of institute of the mass claim in the theory and practice of civil process of Ukraine. The correct and harmonious adaptation of the international experience in separate provisions implementation of this institute is the extremely important in developing of definitive domestic legal model of the mass claim which is the effective judicial mechanism of rights protection and freedoms of the person and the citizen. The main problem points of a practical embodiment of elements of the mass claim in civil legal proceedings of Ukraine and possible ways of legislative settlement of the questions which connected with it. The system is considered about mechanisms of the mass claim in the context of the theory of a uniform procedural and legal form as the civil procedural law established by norms of order, specific procedure of consideration and the solution of separate category of affairs on the addressed vessels with requirements about adoption of the judgment which can provide protection of the rights and legitimate interests of many persons (an uncertain circle of people, a numerous group of persons, a class, collective, a wide range of persons, etc.).

Key words: mass claim, group claim, procedural partnership, procedural and legal form, adaptation of the legislation, procedural economy.